

javnega udejstvovanja, izgubili so pravico do opravljanja javnih služb in poklicev ter državljanске in politične pravice. Zadnje je pomenilo tudi izgubo volilne pravice, kar je bilo po koncu vojne izjemnega pomena. Poleti 1945 so namreč bile volitve v lokalne organe oblasti. Odlok o razpisu volitev v narodno-osvobodilne odbore je izrecno določal, da volilne pravice nimajo tisti, ki so s svojimi ravnanimi prizadeli slovensko narodno čast. Obsojeni pred omenjenim sodiščem tako niso mogli sodelovati na volitvah v narodnoosvobodilne odbore kot tudi ne na novembrskih volitvah v jugoslovansko ustavodajno skupščino. Sodišče je izrekalo tudi kazni prisilnega dela, lahkega ali težkega, za največ deset let. Obsojeni so prestajali kazni v različnih kazenskih zavodih. Večinoma so opravljali težka fizična dela, predvsem v zvezi z obnovo porušene infrastrukture, in sodelovali pri izgradnji pomembnejših objektov. Sodišče narodne časti je izrekalo še kazni zaplembe premoženja v korist države, delno ali v celoti. S tem je sodelovalo pri vzpostavljanju državnega sektorja gospodarstva oziroma državne lastnine in s tem v procesu spreminjanja družbenoekonomske strukture države, ki je bilo po koncu vojne zelo intenzivno. Ob ukinitvi sodišča je predsedstvo SNOS izdalo ukaz o pomilostitvi, na njegovi podlagi je bila obsojenim odpuščena kazni prisilnega dela v celoti. Kazni izgube narodne časti je bila omejena na izgubo političnih in državljanških pravic, kazni zaplembe premoženja pa je ostala v veljavi.

Uporaba sodišča slovenske narodne časti je bila kratka. Zakaj?

Izpostavila bi dva razloga. Prvi je bil čim prej kaznovati »sodelavce« okupatorjev in odstraniti morebitne nasprotnike nove oblasti, drugi pa organizacija rednih civilnih sodišč. Kot sem omenila, so po koncu vojne poleg Sodišča narodne časti izvajala kazensko sodstvo še vojaška sodišča. Pri svojem delu so sledila politični direktivi o hitrem sojenju. Že omenjena sodišča Žigona predsednikom senatov s konca junija. V njem je zapisal, naj bo delo senatov

udarno in naj ga opravijo kar se da hitro. Zato je pozval predsednike senatov, naj dnevno izpeljejo čim več razprav. Reševanje morebitnih težav, posebej je izpostavil zbiranje dokazov, je prepustil lastni iniciativi posameznih senatov in njihovih predsednikov. Tako je Sodišče slovenske narodne časti sodilo manj kot dva meseca. Prvi procesi so se začeli 4. julija pred senati v Ljubljani in Mariboru, sodišče pa je bilo ukinjeno 24. avgusta. Ustanavljanje in organizacija sodišča, priprave in potek množičnih procesov ter izrečene kazni kažejo, da so bili ti procesi politični in so dosledno sledili direktivi o hitrem sojenju.

Drugi pomembni razlog za kratkotrajno delovanje tega sodišča je bila vzpostavitev sistema civilnih sodišč.

Koliko ljudi je bilo prizadetih zaradi »sojenj« in »obsoj« pred sodišči slovenske narodne časti?

Sodišče narodne časti je obravnavalo več kot 3.800 oseb in jih 3.025 obsodilo. Senati so izrekli trajno izgubo narodne časti 171 obtoženim, na lahko prisilno delo so obsodili 889, na težko pa

SODSTVO JE BILO ORODJE KOMUNISTIČNE PARTIJE ZA OBRAČUN Z DEJANSKIMI ALI DOMNEVNIMI NASPROTNIKI.

346 oseb. Popolno zaplembo premoženja je sodišče izreklo v 219 primerih, delno pa 133 obtoženim. Največ oseb so obravnavali mariborski senati (1.656), ki so sodili večinoma večjim skupinam oseb, torej več obtoženim hkrati. Največ obtoženih so obsodili novomeški in kranjski senati, največ oprostilnih sodb so izrekli ljubljanski senati. Najverjetneje zato, ker so v Ljubljani tekli procesi zaradi medvojnega sodelovanja z okupatorji večinoma pred vojaškimi sodišči. Sodišče je obsodilo največ kmetov, obrtnikov, gostincev, trgovcev, pa tudi nekaj posestnikov in industrijskih delavcev. Med obsojenimi so bili tudi kulturni delavci, zdravniki in več odvetnikov.

Kateri primeri »sojenj« pred temi »sodišči« so bili najbolj odmevni ali absurdni?

Pred Sodiščem narodne časti je bilo največ procesov zaradi članstva v okupatorjevih političnih

KRŠILI SO ENO POMEMBNEJŠIH PRAVNIH NAČEL, NAMREČ DA NI ZLOČINA ALI KAZNI BREZ ZAKONA.

organizacijah, prevladujejo tisti zaradi članstva v Kulturbundu. Razen dveh večjih procesov zaradi gospodarskega sodelovanja z okupatorji skoraj ni bilo. To sta bila procesa proti lastnikom in solastnikom tiskarskih in knjižotrkarskih podjetij iz Ljubljane ter proti predstavnikom velikih denarnih zavodov. Pred sodiščem je potekalo tudi nekaj odmevnejših procesov proti vidnejšim posameznikom ali skupinam. V Ljubljani sta odmevala še proces proti članom sosveta Ljubljanske pokrajine, ki je bil sploh prvi proces pred sodiščem narodne časti, ter proces proti članom Narodnega gledališča. Veliko pozornosti so vzbudili tudi nekateri procesi na Štajerskem in v Prekmurju, npr. procesi proti predvojnemu poslancu in zdravniku dr. Francu Klaru v Lendavi, zdravniku dr. Francu Brezniku v Gornji Radgoni, odvetniku dr. Adolfo Salbergerju in soobtoženim v Ljutomeru ter dr. Frideriku Flecku in soobtoženim, med katerimi je bilo več posestnikov, obrtnikov, odvetnikov in zdravnikov iz Murske Sobote. Tem procesom je skupno, da so bili obtoženi obsojeni zaradi političnega sodelovanja z okupatorji, večini pa je sodišče izreklo kazni zaplembe premoženja. Procesni so potekali tudi v koncentracijskih taboriščih na Teharjah in v Strnišču pri Ptujju. Veliko obsojenih na teh procesih je Ozna aretirala že sredi maja.

Kako je (bilo) z rehabilitacijo »obsojenih« pred Sodiščem slovenske narodne časti?

Kmalu po demokratizaciji Slovenije je Vrhovno sodišče Republike Slovenije odločalo o prvih zahtevah za varstvo zakonitosti in obnovah končanih postopkov pred Sodiščem slovenske narodne časti. Sodna praksa kaže, da je razveljavilo več sodb zaradi članstva v Kulturbundu z utemeljitvijo, da zgolj članstvo v Kulturbundu ne bi smelo biti kaznivo, saj takšna obtožba pomeni inkriminacijo statusa, ne pa konkretno in določno opredeljeno kaznivo dejanje. Zgolj članstvo v Kulturbundu torej ni pomenilo zločina ali prestopka po Zakonu o zločinih in prestopkih zoper slovensko narodno čast. Zakon o popravni krivic iz leta 1996 ne omenja kazenskih sodb Sodišča narodne časti. Dve leti kasneje je o Zakonu o kaznovanju zločinov in prestopkov zoper slovensko narodno čast odločalo Ustavno sodišče Republike Slovenije. V odločbi je zapisalo, da so bile določbe zakona v času njegovega nastanka in uporabe v neskladju s splošnimi pravnimi načeli, ki so jih priznavali civilizirani narodi, če so bile zaradi svoje nedoločnosti podlaga za arbitrarno uporabo zakona. Ta odločba je posebej pomembna tudi zato, ker dovoljuje spremembo pravnomočne sodbe Sodišča narodne časti na podlagi odločbe same. Tako je bilo tudi na ta način rehabilitiranih več obsojenih pred tem sodiščem.

IVO ŽAJDELA
ivo.zajdela@druzina.si

► KOLUMNA

MATEJ KOVAČ
javnost@druzina.si

Na napakah se učimo (če jih ne prikrivamo)

Motiti se je človeško in na napakah se učimo sta ljudski modrosti, ki opredeljujeta kulturno in civilizirano soočenje z našo nepopolnostjo. Oseba z integriteto, ki stori napako, napako prizna, poskuša popraviti škodo, se opraviči tistemu, ki ga je napaka prizadela, in brez sprenevedanja pojasni okoliščine, v katerih je do napake prišlo. Napake v poklicih, ki lahko prizadenejo veliko število ljudi (zdravniki, sodniki, trgovci), pa so v urejenih ustanovah deležne posebne, sistematične obravnave. Ugotavljanje krivde in malomarnosti tistega, ki je napako zagrešil, ni glavni cilj takih obravnav. Cilj beleženja in raziskovanja napak v pomembnih poklicih je, da se okoliščine za delovanje izboljšajo, da bi se napake v prihodnje dogajale vse redkeje.

Jeseni 2019 je ustavni sodnik Čeferin skupaj s sodnikom Accettom in Mežnarjevo zavrnil pritožbo na ustavno sodišče glede zadeve, o kateri je pet let pred tem odločal kot član upravnega odbora Odvetniške zbornice Slovenije. Če zadeve ne bi razkril Požareport, bi napako pometli pod preprogo. Generalni sekretar ustavnega sodišča je še pred razkritjem škandala zavajal novinarje, ko je trdil, da je sicer sodnik Čeferin pomotoma sodeloval v neki zadevi, a iz drugih razlogov in ne zato, ker bi dvakrat odločal o isti zadevi. Po razkritju pa je zamolčal, da je bil Čeferin sodnik poročevalec in da bi se moral sam izločiti. Nato so poskušali na sodišču napako relativizirati tako, da so izpostavili drugega sodnika, uglednega profesorja in akademika Pavčnika, čes da je tudi on nedavno sodeloval v zadevi, v kateri bi moral biti izločen. Okoliščine obeh zadev niso primerljive! Po dodatnem pojasnilu predsednika sodišča Kneza v *Odmevih* sodnik Pavčnik ni mogel vedeti, da sodi v zadevi, v kateri je prej sodil njegov sin, napako v tej zadevi pa so tudi hitro odkrili in popravili.

Napako sodnika Čeferina so se odločili na skrivaj popraviti po več kot enem letu, ko so bili, verjetno po neformalnih kanalih iz slovenske enote na Evropskem sodišču za človekove pravice (ESČP), obveščeni, da bo pritožbo oškodovanca zaradi protipravnosti dvakratnega odločanja o isti zadevi obravnavalo ESČP. »Napaka« naj bi bila na ustavnem sodišču uvrščena na dnevni red pod točko *razno*, kar po besedah predsednika sodišča Kneza za take primere ni običajno.

Pomanjkanje kritične samorefleksije slovenskih državnih inštitucij je pogost pojav. Tokrat preseneča, da so govorci na ustavnem sodišču in dominantni mediji žrtvovali svojo integriteto zato, da bi v javnosti zmanjšali težo napake sodnika Čeferina. Razlog je očiten: strici iz ozadja imajo velika pričakovanja glede prihodnje vloge družine Čeferin v politiki in vsakemu »družbenopolitičnemu delavcu« je jasno, kako ravnati v takih primerih.

► ŽEBLJICO NA GLAVICO

MEDIJI v modernih pluralnih družbah so nazorsko levi, desni, sredinski in še kakšni. Vsi delamo tudi napake. Tisti, ki je niso sposobni priznati, pa niso levi ali desni. So preprosto slabi.

SIOL.NET /odgovorni urednik Peter Jančič

ČE smo objektivni, potem ne moremo mimo dejstva, da je slovenski medijski prostor v zelo visokem deležu – po novejši raziskavi 80-odstotno – v glavnem enostransko protivladno usmerjen, 12 odstotkov je nevtralnih medijev in samo dva odstotka provladnih. Med protivladno usmerjene medije moramo šteti tudi javno RTV Slovenija, kar je absolutno nedopustno. To je seveda največji problem, ker ljudje nasedajo enostranskemu poročanju RTVS, ker temu mediju zaupajo. Za javne zavode, kot je RTVS, velja, da morajo biti zavezani neodvisnosti in nepristranskosti, kar pomeni, da morajo predstavljati raznolikost mnenj, in sicer tako, »da noben pomemben sklop misli ne bo zaveden ali premalo zastopan«, kot piše v kodeksu BBC.

ČASNIK.SI /zgodovinarica dr. Tamara Griesser Pečar

SPOŠTOVANI vsi, mediji, politiki, sodniki. Vaše delo je delati v dobro pravne države, ne pa ščititi interesov posameznikov. To je Vaša odgovornost do državljanov in državljanok, do malega in velikega človeka, vseh, ki delajo za Slovenijo. To je Vaša odgovornost do pravne države in domovine! Samo tako bomo ohranili našo domovino kot demokratično državo, katere temelj je pravna država.

SIOL.NET /pravnica dr. Verica Trstenjak

DELOVANJE SODIŠČA NARODNE ČASTI V MARIBORU